

*Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény
Nevelési program*

Kaposvári Tankerületi Központ

OM azonosító: 038551

**Bárczi Gusztáv Óvoda, Általános Iskola, Szakiskola,
Készségfejlesztő Iskola, Fejlesztő Nevelés-Oktatást Végző Iskola,
Kollégium, Egységes Gyógypedagógiai Módszertani Intézmény**

PEDAGÓGIAI PROGRAM

3. sz. melléklet

AUTIZMUS SPEKTRUM ZAVARRAL ÉLŐ TANULÓKAT NEVELŐ-OKTATÓ CSOPORTOK PEDAGÓGIAI PROGRAMJA

2020

Dr. Benczéné Csorba Margit
intézményvezető

Tartalomjegyzék

Helyzetkép	4
Specifikus célok, alapelvek	5
Autizmussal élő gyermekek nevelése	7
Az autizmussal élő tanulók speciális fejlesztésének sajátosságai	9
AZ ISKOLAI FEJLESZTÉS SZAKASZAI	12
Speciális módszerek, eljárások, technikák	15
Komplex módszerek	16
Az ELA program	16
A Babzsák Fejlesztő Program	17
Az Én-könyv módszere	18
A Személyes napló módszere	19
SAJÁTOSSÁGOK	19
Gyermekek felmérése, fejlesztése, értékelése	19
Tárgyi feltételek	20
Tér strukturálása	20
Tér-időstruktúra (napirend)	21
Taneszközök, fejlesztő eszközök	23
IRODALOM	25

MOTTÓ

„... az autizmus ellen vívott harc emberfeletti, de ha senki sem bíz benne, hogy meg tudjuk mászni a hegyet, akkor valószínűleg még fontolóra sem vesszük soha, és a segédeszközökre sem vetünk egyetlen pillantást sem. Az én filozófiám az, hogy nem mindenki jó hegymászó, de helyes felkészítéssel mindenki képes pár lépéssel többet megtenni annál, mintha nem is létezne a feladat.”

(Donna Williams)

Helyzetkép

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulók nevelése-oktatása során minden esetben meghatározónak kell tekinteni, hogy minden más gyermekhez hasonlóan ők is fejlődő és sajátos személyiségek. Személyiségfejlődésüket azonban nagymértékben befolyásolja az autizmus, amely az egész személyiséget átható, illetve érintő fejlődési zavar, egész életen át tartó állapot. A fejlődést az egyéni tényezők is számottevően meghatározzák. Ezek közé tartoznak a gyermek értelmi szintje, képességei, autizmusának súlyossága, járulékos problémái, személyisége, a spontán érés folyamata, családi háttere. Aktuális állapotára hatással van, hogy mely életkorban ismerték fel autizmusát, részesült-e korai fejlesztésben, milyenek a szocio-kulturális körülményei. Az autizmus specifikus fejlesztés során elsődleges célnak kell tekinteni a személyiségfejlődés minél harmonikusabb, sokoldalúbb támogatását, kibontakoztatását.

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulókat nevelő-oktató csoportokban az egyéni képességeknek és haladási ütemüknek megfelelően tanulnak a gyermekek, akik verbális készségeiket, illetve kommunikációs szintjüket illetően nagyon eltérőek. Minden gyermek tekintetében egyénre szabott pedagógiai munka folyik, komplex személyiségfejlesztés keretében, egyéni haladási ütemben. A fejlődés különböző területein mutatkozó elmaradások kompenzálása, fejlesztése minden esetben a gyermekek lehetőségeinek és érdekeinek figyelembevételével, a szülőkkel folyamatosan egyeztetve történik. A tanulók nyugodt, kiegyensúlyozott viselkedésének feltételeként, a viselkedésproblémák és dühkitörések megelőzésére kialakítottuk a szükségleteikhez igazodó protetikus környezetet, amelyben megvalósul egyéni kommunikációs eszköztárak használata. A strukturált oktatáshoz adottak a tárgyi feltételek, egy helyszínhez egy tevékenységforma tartozik annak szabályrendszerével. A tanulók a legtöbb új ismeretet sajátos keretek között sajátítják el. A szociális, kommunikációs fejlesztés nagy hangsúlyt kap egyéni, valamint társas tevékenységek keretén belül egyaránt. A gyermekeket autizmus spektrum zavarok pedagógiája szakos gyógypedagógiai tanárok fejlesztik, valamennyien több éves tapasztalattal rendelkeznek. A csoportokban a gyógypedagógusok és a gyógypedagógiai-asszisztensek team munkában, összehangoltan dolgoznak. A különböző terápiás ellátásokat megfelelő szakemberek végzik. Gyógypedagógiai módszertani intézményünkben nagyon fontosnak tartjuk a szülőkkel való együttműködést, az állandó konzultációt, hogy az iskolában megtanult készségeket, viselkedéseket tanulóink más környezetben is képesek legyenek alkalmazni. A szülők számára tanácsadást, szülősegítő szolgáltatásokat, szülői tréningeket, klubot biztosítunk.

Az autizmussal élők csoportjaiba a gyermekek a pedagógiai szakszolgálatok javaslatai alapján nyernek felvételt, akik rendelkeznek a BNO szerint F84 pervazív fejlődési zavar diagnózissal.

Tanulóinknál az autizmus gyakran társul egyéb problémákkal:

- intellektuális képességzavar (tanulásban akadályozottság, értelmileg akadályozottság) mint a leggyakoribb társuló fejlődési zavar
- beszéd-, érzékszervi, mozgás-vagy egyéb fogyatékoság

- ADHD (figyelemhiányos/hiperaktivitás zavar)
- epilepszia
- alvási és étkezési nehézségek, zavarok
- egyes pszichiátriai zavarok (pl. szorongás, depresszió)
- viselkedésképroblémák (pl. agresszió, autoagresszió, súlyos passzivitás).

Fő célkitűzések

- Az egyén által elérhető legnagyobb fokú szociális adaptáció, valamint az önállóság feltételeinek megteremtése; a szociális, kommunikációs, valamint kognitív funkciók hiányának specifikus módszerekkel való kompenzálása, fejlesztése.
- Támogató eszközök egyéni képességekhez igazodó, az egyén lehetőségeihez képesti leghatékonyabb alkalmazása.
- Társadalmi élet szabályaihoz alkalmazkodó, adaptív viselkedési készségek kialakítása, közösségbe való beilleszkedés elősegítése.
- Önállóság, önellátás az egyén által elérhető legmagasabb fokon.
- Egyéni képességek kibontakoztatása, erős területek elmélyítése, a későbbi munkavégzésre való felkészítés.

Specifikus célok, alapelvek

Fő cél a hiányzó funkciók, készségek és ismeretek pótlólagos kialakítása. A fejlesztés alapvető céljai közé tartozik, hogy a szociális- kommunikációs deficit minél kisebb legyen. A célok között prioritást kap az önállósági/önellátási és szabadidős készségek fejlesztése, mivel az autizmussal élő személyek számára a célvezérelt viselkedések kivitelezése nagy problémát jelent. A fogyatékoság széles spektruma, az egyenetlen fejlődés, valamint a változatos tünetek miatt nem lehet olyan programot összeállítani, amely minden autizmussal élő gyermek számára megfelelné. A tanulók megfigyelésére, a szakértői véleményekre, a jelen állapot felmérésére, a gyermekekkel foglalkozó gyermekpszichiáterek, pszichológusok, gyógypedagógusok, terapeuták, szülők információira építve kell összeállítani a komplex egyéni képességekre épülő fejlesztési tervet, melyet három havonta szükséges felülvizsgálni.

Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek számára általában nem érthető, hogy mire számíthatnak a következő pillanatban. Ezt számukra a környezet bejósolhatóságával és érthetőségével lehet feloldani, a tanulók számára beláthatóvá kell tenni a napot. A kiszámíthatóság nem csupán az események előreláthatóságát jelenti, hanem a terapeuták, pedagógusok következetes viselkedését is.

Az érzelmi biztonság megteremtésében az egyik legfontosabb, leghatékonyabb szerepe a vizuális támogatásnak van. Autizmus spektrum zavarral élő gyermekek számára sokkal többet jelent a tárgyakban, képekben, feliratokban nyújtott információ, mint a verbális közlések. Autizmussal élő személyek számára nehézséget okoz a cselekvések megtervezése, kivitelezése, ezért jól érthető, konkrét egyénre szabott vizuális segítséget kell terveznünk számukra.

- a) Az autizmus specifikus nevelés-oktatás alapja a tanuló egyéni szükségleteinek megértése, figyelembe vétele.
- b) Az autizmus spektrumán komprehenzív, fejlődési-viselkedéses-oktatási és kognitív-viselkedéses megközelítést alkalmazó módszertanok egyénre szabott alkalmazása szükséges.
- c) A tanuló sérülésspecifikus támogatása a habilitációs-rehabilitációs órákon és az iskolai élet minden színterén
- d) Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulót fogadó köznevelési intézmény valamennyi közösségét (munkatársak, szülői közösség, kortárs közösség) informálni kell az autizmussal kapcsolatos alaptényekről és a támogatás alapvető stratégiáiról.
- e) Az iskolai élet minden területére ki kell terjeszteni a támogatás alapvető stratégiáit, módszereit
- f) Az egyéni fejlesztési terv megvalósítása érdekében a tanuló nevelésében-oktatásában részt vevő valamennyi szakembernek tájékozottnak kell lennie annak tartalmáról. Az egyéni fejlesztési terv megvalósulását az autizmus spektrum pedagógiája szakirányt végzett gyógypedagógus koordinálja a tanuló és a szülők folyamatos bevonásával.
- g) A családdal való folyamatos együttműködés, a család terheinek csökkentése, a kölcsönös információnyújtás, a módszerek otthoni és intézményi alkalmazása közötti folyamatosság biztosítása, a tanultak általánosításának elősegítése kiemelkedő szerepet tölt be.
- h) Törekedni kell arra, hogy a tanuló pozitív tapasztalatokat szerezzen a közösségben való részvételtől.
- i) A nem vagy alig beszélő tanulók esetében biztosítani kell az egyénre szabott augmentatív-alternatív kommunikációs rendszer használatát.
- j) A legáltalánosabb távlati cél az egyéni képességek, fejlettség szintjén elérhető legjobb felnőttkori életminőség, a szociális adaptáció és önállóság feltételeinek megteremtése.
- k) A tananyag kiválasztásának legfontosabb szempontja a tanultak egész életen át történő megfelelő alkalmazhatósága, különös tekintettel a következő területekre: önkiszolgálás és önellátás, spontán kommunikáció, tanulás, munkavégzés, szabadidő, társas kapcsolatok, közösségi élet, felnőttkorban funkcionális tantárgyi készségek.
- l) A tanuló túlterheltségének elkerülése érdekében az információkat szűrni kell, mert nagy mennyiségű információ és készség az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermek számára nehéz tananyagot jelent.
- m) Az iskolai és a mindennapi gyakorlati életre felkészítő tananyag speciális módszerek segítségével történő elsajátítása szükséges.
- n) A jellegzetes gondolkodási nehézségek, rugalmatlanság miatt – a továbblépés előtt – külön kiemelt fejlesztési feladat: a változatos problémamegoldási módszerek tanítása, az elsajátított ismeretek alkalmazásának, általánosításának a tanítása, az ismeretek folyamatos használata a fenntartás biztosítására. A fejlesztési célokat a fenti szempontok alapján

fontossági sorrendben kell értelmezni, és ez alapján kell az egyéni fejlesztési tervekbe illeszteni.

(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)

Autizmussal élő gyermekek nevelése

Az autizmus viselkedéses zavar, a normálistól eltérő viselkedések egy intervalluma jellemzi. Három kulcsfontosságú viselkedéstípust tartalmaz:

- a személy társas kapcsolatai és szociális készségeinek fejlődése eltérnek a normálistól.
- az egyén nem sajátítja el a kommunikáció normálisan megszokott eszközeit.
- a személy érdeklődése és aktivitása beszűkült és repetitív jellegű, ahelyett, hogy rugalmas és képzeletgazdag lenne.

Az autizmussal élő személyeknél három viselkedési területen tapasztalunk minőségében eltérő fejlődést: a reciprok kommunikációban, a szociális interakciókban, valamint a rugalmas viselkedésszervezésben. Ez adja a szindróma egységét.

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók – a tanítás, illetve a tanítási módszerek és tervezés módosítása szempontjából – kiemelkedő jelentőségű tulajdonságai:

- a) A másik személy szándékának, érzéseinek, gondolatainak, szempontjainak (pl. az információátadás szándékának) meg nem értése, az önmagára vonatkoztatás hiánya.
- b) A szociális megerősítés jutalomértékének hiánya, vagy az ezzel kapcsolatos öröm későbbi, csak direkt tanítás útján való kialakulása, illetve a belső motiváltság gyengesége vagy hiánya. Sokszor nagyon kevés vagy szokatlan dolog okoz számukra örömet.
- c) A beszéd korlátozott megértése, még az életkornak megfelelő beszédprodukció mellett is, amit nehezítenek a beszéd érzelmi, társas aspektusaival kapcsolatos megértési nehézségek, mint pl. a hanghordozás.
- d) A beszéd vagy más kommunikációs eszköz spontán, funkcionális, rugalmas alkalmazásának eltérései, elmaradása.
- e) Egyenetlen képességprofil, pl. a szigetszerű ismeretek, képességek (pl. kiváló mechanikus emlékezet, matematikai vagy zenei képesség), jelentős elmaradás az önellátásban, szakadékszerű különbség a mechanikus és a személyes memória között.
- f) Hiányzó vagy korlátozott belátás, pl. a gyermek saját tudásával, az ismeret forrásával, módjával, a szubjektív jelentőséggel kapcsolatban.
- g) A változásokkal, újdonsággal kapcsolatos ellenállás, szorongás.
- h) A társas környezetben, felnőttekhez és gyermekekhez való szokatlan kapcsolódás, mely megnyilvánulhat a teljes visszahúzódástól, passzivitástól az erőteljes, túlzó

ragaszkodásig, aktív, de bizarr kezdeményezésekig, vagy megnyilvánulhat az egysíkú, formális kapcsolatteremtésben.

(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)

Típusos erősségek, amelyekre építeni lehet a tanulás támogatása során

- a) Az egyénre szabott vizuális információ általában jól értelmezhető.
- b) Tanult rutinokhoz, szabályokhoz való alkalmazkodás.
- c) Jó mechanikus memória.
- d) Megfelelő környezetben, a gyermek érdeklődésének megfelelő témákban kiemelkedő koncentráció, kitartás, precizitás.
- e) Egyes, nem szociális tartalmú tantárgyi területeken – pl. szó szerinti tanulás, nem szöveges számtan, földrajz, zene – jó vagy akár kiemelkedő teljesítmény.

Típusos nehézségek és kognitív problémák, amelyekkel számolni kell a tanulás támogatása során

- a) Túlérzékenységre és/vagy fokozott ingerkeresésre utaló viselkedések (hallás, látás, szaglás, tapintás, ízlelés terén, vagy bármely érzékszervi modalitásban).
- b) A figyelem felkeltésével, irányíthatóságával, fenntarthatóságával és váltásával kapcsolatos gyakori nehézségek.
- c) Az utánzási képesség hiányosságai.
- d) Ingerfeldolgozási, vizuomotoros koordinációs problémák.
- e) Tér-idő értelmezés gyengesége, esetleg hiánya.
- f) Analízis (sorrendiség)-szintézis műveleteinek problémája.
- g) Ok-okozati összefüggések felismerésének problémája.
- h) A lényegkiemelés, problémamegoldó gondolkodás deficitje.
- i) Az általánosítás, a tanultak új helyzetben való alkalmazásának sérülése.
- j) Felidézési problémák (pl. speciális szociális tartalmaknál és személyes élményeknél).
- k) Ismert tananyagban váratlan nehézség felmerülése szociális elem bevezetésével vagy új körülmények közötti alkalmazás során.
- l) A feladat céljának nem értése, a reális jövőre irányultság hiánya.
- m) A szimbolikus gondolkodás (pl. játék) fogyatékosága.
- n) Humor, ironia, metafora, képes beszéd félreértése, nem értése.
- o) A valóság téves értelmezése, felfogása.
- p) Realitás és fantázia összetévesztése.

- q) A szóbeli kérések, közlések félreértése, különösen a többértelmű, elvont kifejezések, többrészes utasítások esetén.
- r) Szó szerinti értelmezés.
- s) Képességek, ismeretek önálló, változatos alkalmazásának nehézsége.
- t) Gyermekközösségekben áldozattá, illetve bűnbakká válás, szociálisan a helyzetnek nem megfelelő viszonyulás a kortársakhoz.
- u) Szabadidőben passzivitás, kudarcokból eredő viselkedési problémák megjelenése.
- i) Félelmek, fóbiák, szorongás.

(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)

Az autizmussal élő tanulók speciális fejlesztésének sajátosságai

- Autizmus spektrum zavarral élők esetében a fejlesztés tervezése a mért fejlettségi kor, az intelligencia szintje, a kommunikációs színvonal, a szociális alkalmazkodás alapján történik. Rendkívül fontos az egyénhez igazodó módon történő fejlesztés, a fejlődés erre alkalmas eszközzel (pl. Fejlődési kérdőív) való folyamatos követésével.
- Protetikus környezet és eszköztár kialakítása.
- Vizuálisan segített kommunikációs rendszer kialakítása.
- A tanítási helyzetek szociális vonatkozásainak elfogadása, megértése fontos tanítási feladat.
- A fejlesztés folyamán konkrét, megtapasztalható szituációkat érdemes teremteni, valamint lehetőleg mindent abban a kontextusban tanítani, ahol valójában alkalmazzuk azokat.
- A változásokat fokozatosan, az egyén számára érthető szimbólumszinten mindig előre jelezve vezethetjük be.
- A fejlesztés során csak azokra az ismeretekre, készségekre építhetünk, melyeket a gyermek folyamatosan gyakorolt.
- A készségek, ismeretek folyamatos szinten tartása nélkülözhetetlen.
- A fejlesztés során minden esetben a meglévő tudást bővítjük egyetlen mozzanattal.
- A viselkedésproblémák kezelésében alapvető a kognitív viselkedésterápia módszereinek alkalmazása.
- Egyéni motivációs és jutalmazási rendszer kialakítása.
- A fejlesztésben, tanításban, a viselkedésproblémák megelőzésében és kezelésében alapvető a viselkedéses megközelítés és a kognitív viselkedésterápia módszereinek autizmusra adaptált alkalmazása.
- Szükség van az egyéni motivációs és jutalmazási rendszer kialakítására.
- A strukturált környezet, vizuális környezeti támpontok alkalmazása.
- A szociális sérüléssel összefüggő tanítási nehézség miatt keresni kell az információ átadására a gyermek megértési szintjének megfelelő és szociális vonatkozásoktól leginkább független módszereket és médiumokat (pl. írott instrukciók, folyamatábra, számítógépes oktatás stb.).

- A tanítási helyzetek szociális vonatkozásainak elfogadása, illetve megértése fontos tanítási cél.

(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)

A Nat alkalmazása az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók nevelése-oktatása során

A Nat kulcskompetenciáihoz rendelt tudások elsajátításához hosszabb időtartamot szükséges biztosítani, a szociális megértést kívánó attitűdök, képességek fejlődését pedig kognitív stratégiákkal kell támogatni.

A Nat nevelési céljai, tanulási területei esetükben is alkalmazhatók, a sérülés típusának megfelelő adaptációval, több időt biztosítva. Mivel az autizmus spektrum zavar az értelmi képességek bármely szintjén jelen lehet, a többségi iskolák kerettantervét, valamint az enyhe értelmi fogyatékos tanulók számára és a középsúlyos értelmi fogyatékos tanulók számára készült kerettantervet egyaránt adaptálni szükséges autizmusra. A tananyagot mennyiségi és minőségi szempontból módosítani és redukálni kell a tanulók speciális szükségletei szerint. Az egyes tanítási területekre vonatkozó sajátos eltéréseket a helyi tantervben és az egyéni fejlesztési tervekben kell rögzíteni. A tananyag elsajátításához speciális módszerek és eszközök használata szükséges. A tanulókat egyéni szükségleteiknek megfelelően mentesíteni kell a tananyagrészek vagy tantárgyak minősítése és értékelése alól.

(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)

A kulcskompetenciák fejlesztése

Alapkompetenciák

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók esetében az alapkompetenciák fejlesztésekor is igen nagy egyéni eltérésekkel kell számolni, nem csupán a tipikus kortársakhoz képest, hanem a célcsoporton belül is. Megszerzése és megszilárdulása jellemzően tágabb időkeretben valósul meg, mint a tipikus kortársak esetében. Az alapkompetenciák fejlesztése is az egyéni felmérésen alapuló egyéni fejlesztési terv szerint történik.

A beszéd, olvasás, írás, szövegalkotás, mennyiségekkel, számokkal, idővel kapcsolatos ismeretek elsajátítása gyakran mechanikus, ezért feltétlenül szükséges a megszerzett ismereteket valós élethelyzetekben alkalmazni. Az írott és beszélt nyelv funkcionális használatának elsajátítása kulcsfontosságú, annak spontán fejlődése nem elvárható.

A tanulás kompetenciái

Az autizmus spektrum zavarral küzdő tanulók esetében minden esetben egyénileg azonosítjuk a hatékony és önálló tanuláshoz szükséges feltételek meglétét, majd a felmérés alapján egyéni fejlesztési célokat tűzünk ki. Az informatikai eszközök egyénre szabott alkalmazása ugyancsak elősegíti a fejlődést.

A kommunikációs kompetenciák (anyanyelvi és idegen nyelvi)

A fejlesztés fő célterülete a kommunikáció, mint a kapcsolatteremtés és fenntartás, valamint az információcsere eszköze. Az alapvető probléma nem a beszéd hiánya vagy fejlődési zavara, hanem a kommunikációs szándék, illetve a kommunikációs funkciók megértésének sérülése. Minden autisztikus gyermeknél – függetlenül verbális képességeik színvonalától – elsődleges cél az egyén képességszintjének megfelelő kommunikatív kompetencia megteremtése. A cél eléréséhez szükség lehet alternatív kommunikációs eszközrendszerek alkalmazására.

A digitális kompetenciák

Az IKT-eszközök lehetőséget nyújtanak az élő nyelv és a szociális közvetítés helyettesítésére, a kölcsönös kommunikáció segítésére, az önálló ismeretszerzésre. A későbbi munkavállalás szempontjából is szerepe lehet az informatikának, mivel számos tanuló mutat érdeklődést e terület iránt. Alkalmazása egyedülálló lehetőséget jelent az autizmussal élő tanulók számára, a kommunikációs akadálymentesítés, a tanulás és későbbi munkalehetőségek tekintetében egyaránt, sokan közülük pedig kifejezetten tehetségesek az IKT használatban. Az érintett tanulók esetében azonban kiemelten fontos a lehetséges veszélyek megelőzése. Fokozottan veszélyeztetettek azzal kapcsolatban, hogy függővé váljanak a számítógép és az internet használata során, ezért fontos a biztonságos internethasználat megtanítása.

A matematikai, gondolkodási kompetenciák

A kvantitatív és kvalitatív adatok összegyűjtése, rendszerezése, az információk különböző logikai eljárásokkal történő átalakítása, értelmezése és elemzése az autizmus spektrumzavarral küzdő tanulók erőssége lehet. Nehézséget jelenthet ugyanakkor az adatok értelmezése, a rugalmas problémamegoldás és az információk alkalmazása a mindennapi életben.

A személyes és társas kapcsolati kompetenciák

A személyes és társas kompetenciák explicit tanítása az autizmus specifikus fejlesztés kulcsterülete. A sikerélményeket biztosító, a tanuló érdeklődését és motivációját fenntartó oktatási környezet kialakítása kulcsszerepet játszik a reális önértékelés és pozitív énkép kialakításában.

A helyes étkezési, alvási, önápolási szokások, a rendszeres mozgás iránti igény kialakítása szintén prioritást kap az egyéni fejlesztési tervben.

A saját testtel, szexualitással, nemiséggel és emberi kapcsolatokkal összefüggő ismeretek, viselkedési normák direkt tanítása ugyancsak prioritást élvez, mivel a szociális megértés sérülése e területet speciálisan nehezíti.

Előtérbe kerül az önismeret és a közvetlen szociális környezet megismerése, a társas viselkedés szabályainak direkt tanítása, ismerete, betartása. A történelmi időszemléletet, képzelőerőt, valamint az elvont, szociális jelentést hordozó fogalmak megértését kívánó tartalmak elsajátítása általában nehézséget jelent.

A szociális és állampolgári kompetencia körébe tartozó ismeretek, képességek és attitűdök teljes körű elsajátítása mélyebb szociális megértést feltételez.

A kreativitás, a kreatív alkotás, önkifejezés és kulturális tudatosság kompetenciái

A Nat által meghatározott ismeret, készség és attitűd az egyéni képességektől függően sajátítható el. A művészetek sokoldalúan segíthetik az autizmus specifikus egyéni fejlesztést, amely a szabadidő eltöltésében is jelentős szerepet játszik.

Munkavállalói, innovációs és vállalkozói kompetenciák

Az autizmusban azonosított kognitív sérülések jellege miatt e kompetencia fejlesztésekor általában sokféle képesség, készség célzott, egyénre szabott, intenzív fejlesztésére van szükség. A szükséges képességek az autizmussal élő tanulók esetében sérült, illetve hiányozhat.

A Nat által meghatározott ismeretek, képességek, attitűdök az egyéni képességektől függően sajátíthatók el. A képességek terén a típusos nehézségek mellett szintén nagy egyéni különbségek mutatkoznak az autizmus spektrumán. A felnőttkori munkavállalásra való felkészítés, az egyén erősségeihez illeszkedő foglalkozások körének meghatározása prioritást kap.

AZ ISKOLAI FEJLESZTÉS SZAKASZAI

Az iskolai fejlesztés célja, hogy az autizmus spektrum zavarral élő tanulók felnőttkorukra elérjék a lehető legmagasabb alkalmazkodási küszöböt, magas szinten használják a szükséges támogató eszközöket (napirend, folyamatábra, alternatív kommunikációs eszközök).

Az alapfokú képzés első szakaszának (alsó tagozat: 1–4. évfolyam) feladatai

Óvoda–iskola átmenet

Az átmenetek az autizmus spektrum zavarral küzdő gyermekek, tanulók számára különösen nehezek, számukra a változások, újdonságok megértése, elfogadása jelentős stresszt jelent. Az óvodából az iskolába való átmenet gondos előkészítést és a folyamatban részt vevő valamennyi szereplő szoros együttműködését kívánja meg.

Hasznos egyénre szabott vizuális segítséget készíteni, mely tartalmazza azoknak a személyeknek, tevékenységeknek, elvárásoknak, tárgyaknak a listáját (fotókkal, rajzokkal illusztrálva), melyek nem változnak a tanulók életében, és azokat a személyeket, körülményeket, elvárásokat, melyek újak lesznek. A szülőknek fontos szerepük van a fogadó intézmény pontos informálásában a gyermek egyéni szükségleteiről.

Fontos, hogy az *óvoda* részletes tájékoztatást nyújtson az iskola számára a gyermekről a következő területeken:

- a) stressz megelőzésének és kezelésének stratégiái
- b) szenzoros ingerekre adott reakció
- c) szociális készségek, felnőttekkel és kortársakkal való együttműködés
- d) érdeklődés és motiváció, tanulási stílus
- e) kommunikációértés és -használat
- f) önkiszolgálás.

Az *iskolának* meg kell ismernie a gyermek egyéni szükségleteit, fel kell készülnie a gyermek fogadására.

Az 1–4. évfolyam kiemelt céljai és nevelési-oktatási feladatai

Az 1–4. évfolyam, mint nevelési-oktatási szakasz, az iskolába lépő gyermek természetes kíváncsiságára és tanulás iránti vágyára épít, mely az autizmus spektrumán jellemzően sérült, ezért a célok és feladatok eléréséhez egyéni motivációs rendszer kialakítása szükséges.

Cél a gyermek/tanuló elemi beilleszkedési készségeinek, adaptív viselkedésének kialakítása érdekében:

- a szociális/kommunikációs alapkészségek célzott fejlesztése
- az autizmusból és a társuló fogyatékoságokból eredő fejlődési elmaradások lehetséges célirányos kompenzálása
- az ismétlődő, sztereotip, helyzetnek nem megfelelő viselkedés kialakulásának megelőzése, illetve rendezése
- a fogyatékoságspecifikus vizuális információhordozókkal segített környezet kialakítása, valamint az eszközök használatának elsajátítása, adaptív viselkedési formák, szokások kialakítása.

Fejlesztési területek:

a) Kommunikáció/szociális viselkedés:

- beszéd előtti, preverbális kommunikáció elemeinek tanítása
- szociális kapcsolatteremtés elemeinek tanítása
- beszéd vagy – beszéd kialakulásának hiányában – augmentatív és alternatív eszközzel történő kommunikáció alkalmazásának tanítása
- tanítási helyzetben szükséges elemi szociális viselkedés kialakítása
- augmentatív és alternatív kommunikációs eszközök használatának tanítása napi rutinokban, a gyermek életének valamennyi színterén.

b) Fejlődési funkcióelmaradások, önkiszolgálás:

- alapvető készségek kialakítása (étkezés, szobatisztaság, tisztálkodás, öltözködés).

c) Kognitív fejlesztés:

- elemi ismeretek, fogalmak
- elemi logikai műveletek és összefüggések tanítása
- szociális kognitív készségek fejlesztése
- egyszerű aktivitásformák kialakítása strukturált keretek között
- általánosítás képességének fejlesztése
- az elsajátított képességek önálló használatának tanítása
- az elsajátított képességek más összefüggésben való használata
- képességek alkalmazása más, elsősorban otthoni környezetben stb.

d) Viselkedésproblémák kezelése:

- viselkedésproblémák megelőzése.
- alternatív viselkedések kialakítása.

(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)

Az alapfokú képzés második szakaszának (felső tagozat: 5–8. évfolyam) feladatai

Átmenet az alsó és felső tagozat között

Az alsó tagozatból a felső tagozatba való átmenet típusos nehézségekkel jár az autizmussal élő tanulók számára. Egyszerre több területen is megelőzni, kezelni szükséges a változások okozta stresszt: új tanárok kommunikációs stílusához és elvárásaihoz kell alkalmazkodni, új tantárgyak lépnek be, növekszik az önállósággal, szervezési készségekkel kapcsolatos követelmény.

Felső tagozaton a tantárgyi tartalom elvontabb, egyre több, nehezebb, kevésbé lehetséges a tevékenységbe ágyazott, közvetlen tapasztalaton alapuló tanulás.

Az autizmus spektrumán jellegzetesen gyengébb értő olvasás, a kommunikációs és nyelvi nehézségek és a grafomotoros gyengeség valamennyi belépő tantárgynál nehézséget okozhat.

A változások okozta stressz kezelésének nehézsége mellett megjelenhet a másság felismerése, megélése, a kortársakhoz való kapcsolódás nehézségének fokozódása.

Az átmenet támogatásának stratégiái:

- a) Az új tanárok felkészítése a tanuló fogadására.
- b) Kortárssegítő program működtetése.
- c) A tanuló felkészítése a változásokra a család bevonásával.
- d) Saját tanulási ütem és stílus jóváhagyása.
- e) Számítógép használatának engedélyezése kézírás helyett.
- f) Hosszabb időkeret biztosítása a feladatok megoldására.
- g) A tanulási feladatok strukturálása, pl. egyszerre egy probléma prezentálása.
- h) A képességeket meghaladó feladatok kerülése, sikerélmény biztosítása.

Az 5–8. évfolyam kiemelt céljai és nevelési-oktatási feladatai

Az adott nevelési-oktatási szakasz célja az elsajátított ismeretek bővítése és a változatos aktivitásokban való minél önállóbb részvétel iskolai, otthoni és egyéb iskolán kívüli környezetben.

Fejlesztési területek:

Az előző szakasz területei bővülnek az alábbiakkal:

- képességek szinten tartása az önállóság fejlesztésével
- egészségmegőrzés, szexuális nevelés
- a szociális-kommunikációs kompetencia fejlesztése, különös tekintettel a kortársakkal való kapcsolatteremtésre
- énkép, önismeret fejlesztése
- érzelmek megértésével és kifejezésével kapcsolatos tudás fejlesztése
- spontán, funkcionális kommunikáció kiterjesztése
- kognitív fejlesztés, különös tekintettel a problémamegoldó gondolkodásra
- a mindennapi élettel kapcsolatos ismeretek bővítése
- önellátás körének bővítése
- munkára nevelés megalapozása.

(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)

Speciális módszerek, eljárások, technikák

Az autizmus specifikus ellátást a TEACCH, a PECS, valamint a SPELL filozófiájára alapozzuk.

A SPELL-féle megközelítés

A SPELL mozaikszó, a Struktúra, Pozitív szemlélet, Empátia, Alacsony ingerszint, Kapcsolatok szavak angol kezdőbetűiből tevődik össze. A Struktúra előmozdítja, hogy az autizmussal élő gyermek előre lássa a rá váró eseményeket, áttekinthető, szervezett oktatási környezetet biztosít, biztonságban érzi magát. A Pozitív megközelítés, elvárások lényege, hogy a tanuló önbizalma, önértékelése fejlődjön. Az Empátia azért fontos a gyógypedagógiai tanár részéről, hogy a világot képes legyen a tanuló aspektusából nézni, mivel az autizmussal élő gyermek nem képes a világot más szemszögéből látni, csak a sajátjából. Az Alacsony ingerszint megkíméli a tanulót a felesleges, zavaró ingerektől.

A TEACCH módszer

A TEACCH mozaikszó, melynek jelentése: tanítás és fejlesztés autizmussal élő és kommunikációjukban sérült gyermekek számára.

Alapgondolatai:

- az egyéni oktatás
- együttműködés a szülőkkel
- egyéni haladási ütem alapján egyéni fejlesztési helyzetek

- strukturált oktatás
- készségfejlesztés
- a fejlesztésre szoruló készségek azonosítása a távlati élethelyzeteket figyelembe véve
- kognitív és viselkedésterápia, mely azon a felismerésen alapul, hogy a viselkedésszabályok mögött a percepció és megértés zavarai állnak.

Gyógypedagógiai módszertani intézményünkben minden gyógypedagógus célja, hogy a gyermekeket minél magasabb szintű önállóságra és környezetéhez való alkalmazkodásra tanítsa iskolán kívül környezetben is.

PECS

A PECS (Kommunikációs Rendszer Képek Cseréjével) program társas interakciókban jól használható, rugalmas kommunikációt igyekszik kialakítani alternatív-augmentatív eszközöket alkalmazva. Könnyen használható eszköz (tárgyak, vagy azok darabjai; képek számítógépes programokból, internetes adatbázisokból; magunk által készített, vagy újságokból vett fotók; egyszerű vonalrajzok; olvasni tudó gyermekek számára feliratok), melynek segítségével az autizmussal élő tanuló önállóan közölheti kívánságait környezete bármely tagjával, előmozdítja a beszélt nyelvi fejlődést, elősegíti a gyermek társas kapcsolatait.

Komplex módszerek

A szociális-kommunikációs készségek fejlesztésének komplex módszereivel (ELA, Program Babzsák Fejlesztő Program, ÉN-KÖNYV módszere, Személyes Napló módszere) hatékonyan és eredményesen tudjuk fejleszteni az autizmus spektrum zavarral élő tanulókat. Az egyénre szabott fejlesztés, az egyéni haladási ütem figyelembe vétele ebben az esetben is elsődleges szempont.

Az ELA program

A mindennapi tevékenységek módszeresen kidolgozott fényképsorozat, mely a nyelvi zavarokkal küzdő személyek felmérésére, valamint terápiás célokra is alkalmas eszköz.

A fotók a következő helyzettípusok valamelyikébe sorolhatók:

- a kép egy aktivitást mutat, melyet egy személy végez
- a fénykép kettő vagy három személyt ábrázol, akik ugyanazt a tevékenységet végzik; vagy más, önálló aktivitást végeznek; vagy az egyik szereplő kapcsolatba lép a másikkal
- olyan helyzetet mutat, amelyben a család valamilyen közös aktivitást végez; vagy a család minden tagja mást csinál.

A három sorozat ugyanolyan elvek alapján van felépítve, de a sorozatot kisebb csomagokra bontották tartalmuk és alkalmazási területük szerint:

- az első sorozat fotóin alapvető napi tevékenységek vannak, illetve társas kapcsolatok is megfigyelhetők (egy-egy igét két illetve négy kép is ábrázol, az ugyanolyan cselekvést több ember is bemutatja; az egyén érdeklődésének

függvényében tudjuk kiválasztani a megfelelő személyt ábrázoló fényképet; az általánosítással kapcsolatos készségek fejlesztésére is alkalmas)

- a második sorozat képein is az egyes aktivitásokat több személy mutatja be, de ebben a személy mellett már a tárgy is változhat; a fényképen lévő egyén egy tárggyal több aktivitást is mutat; ugyanaz a cselekvés más-más tárggyal történik; egy aktivitást minden, az adott képen látható szereplő bemutat
- a harmadik sorozat leginkább képsorozatokból áll (pl. bevásárlás), az egyes cselekvéssorok 3-15 fotóból állnak.

Feladattípusok: spontán mondatprodukció, szókeresés-igék, mondatalkotás kulcs/ingerszavakból, mondat-kiegészítés, történet-kiegészítés, nyitott auditív mondatmegértés vagy mondatolvasás- megértés, szövegprodukció, beszédaktusok, képelrendezés, döntési feladatok, Cloze-eljárás, mondatismétlés, mindennapi tevékenységek önsegélyező oktatása.

A feladattípusok jól alkalmazhatóak autizmus spektrum zavarral élő személyek nevelése-oktatása során. A feladatok megfelelőek a beszédértés, beszédhasználat fejlesztésére; elősegítsek egy adott esemény egymást követő lépéseinek felismerését; a passzív szókincs egy részét aktívvá tegyék; előmozdítsák a mindennapi élet során előforduló beszédaktusok begyakorlását.

Az ELA fényképeinek felhasználásával a következő területek fejlődését segíthetjük elő:

- általánosítás korlátozott képessége
- más személyek mentális állapotainak azonosítása
- saját élmények megosztása
- önkontroll
- látható tulajdonságok azonosítása (*Gosztonyi és Vigh, 2009*).

A Babzsák Fejlesztő Program

A szociális-kommunikációs fejlesztő foglalkozás célja az autizmussal élő személyek szociális, kommunikációs készségeinek felmérése és fejlesztése, kiemelten a társakkal való interakció, a szociális figyelem, a verbális és nonverbális kommunikációs eszközök használata és megértése terén.

A Babzsák Fejlesztő Program célja:

- az autizmus spektrum zavarral élő tanuló képes legyen elfogadni a csoportos cselekvési szituációt
- legyen képes ebben a helyzetben feladatok megoldására, aktivitásra, játék- és viselkedési szabályok betartására
- a csoportos szituációban végzett tevékenységek adjanak lehetőséget a szociális-kommunikációs készségek célzott fejlesztésére
- a játékban résztvevők a lehetőségekhez képest legyenek motiváltak, érezzék magukat jól.

A foglalkozások értéke, hogy a fejlesztés egy időben két dimenzióban valósul meg. Egyrészt maga a csoportos szituáció a fejlesztési lehetőségek forrása, valamint a játékok tartalma is a szociális, kommunikációs készségek fejlesztését célozza.

Fejlesztési feladatok:

- preverbális készségek tanítása (közös tárgyra irányított figyelem, mutató használata a szociális kommunikációban)
- a kommunikációs eszközök funkcionális használatának tanítása (beszéd, metakommunikáció, alternatív kommunikáció)
- alapvető szociális-kommunikációs alapozó és kognitív készségek fejlesztése (figyelem, várakozás, sorakerülés, kiválasztás, testi közelség, testkontaktus elviselése)
- eszközök: babzsákok, képek, kártyák (Szaffner, 2009).

A foglalkozások típusai:

- adogatós játékok, egyszerű motoros szintű társas feladatok
- verbális kommunikációt és szövegértést igénylő szituációs és egyéb játékok
- dramatikus játékok, helyzetgyakorlatok
- csoporthelyzetek, beszélgetés, tematikus csoportok
- zenei interakció.

Az Én-könyv módszere

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulók számára általában nehézséget jelent a társas szituációk megélése, az emberi viszonyok, kapcsolatok meglátása, a különféle változások elviselése. Segítséget igényelnek a társadalom íratlan szabályainak megértésében, betartásában. Önértékelésük sokszor irreális, kudarcaikat nem tudják feldolgozni. Társas kapcsolataik, élményeik megértése gyakran probléma számukra. Mindezeknek a leküzdéséhez nagy segítség számukra az Én-könyv, melyben összegyűjthetjük és közösen feldolgozhatjuk az autizmus spektrum zavarral élő személy társas kapcsolati, kommunikációs, valamint egyéb személyes élményeit. Az Én-könyv egyedi, egyénre szabott, az adott tanulóról szól. Folyamatosan bővíthető, aktualizálható, a különféle változások jól követhetőek segítségével. Tartalmazza az autizmussal élő személy tulajdonságait, élettörténetét, életének legfontosabb állomásait, történéseit, színtereit.

Az Én-könyv témái:

- személyes adatok; külső, belső tulajdonságok; családtagokra vonatkozó adatok; családi viszonyok, rokonok kapcsolatok; ismerősök köre; lakhelyre vonatkozó adatok; intézményre vonatkozó adatok; mindennapi tevékenységek; nem megszokott események
- kedvelt, nem kedvelt tevékenységek, dolgok; kellemes, nem kellemes időtöltések; önállóan és segítséggel végzett tevékenységek
- érzelmi reakciók, valamint a hozzájuk kapcsolódó viselkedési alternatívák megfogalmazása

- információk; stratégia kidolgozása a nemkívánatos viselkedés megváltoztatására; mások viselkedésének elemzése; események és esetleges következményei; társadalmi elvárások, íratlan szabályok; illemszabályok
- önértékelés; mások külső, belső tulajdonságai; az emberekhez való viszony; érzelmek megjelenítése, azonosítása; események, élmények feldolgozása; a külvilágból felé áradó jelentéstartalmak feldolgozása; szenzoros ingerekhez kapcsolódó tapasztalatok feldolgozása; nem mindennapi események; szociális rutinok (Ecser és Nagy, 2009).

A Személyes napló módszere

Az autizmus spektrum zavarral élő tanulók élményeiket nem tudják másokkal megosztani, a velük történt események felidézése általában nehézség számukra. Vizuális támpontra van szükségük ahhoz, hogy megértsék miről is beszél kommunikációs partnerük. Gyakran nem a pozitív, hanem a negatív élményekre emlékeznek vissza. A Napló módszerével életük, történeteik, eseményeik, bejósolhatóbbá, kiszámíthatóbbá válnak. Követhető az idő múlása, valamint a sorrendiség felidézése. Előre jelezhetjük a tanuló által várt aktivitásokat, rendkívüli eseményeket. A Napló vezetése, stílusa, külalakja, szimbólumszintje egyedi. Személyes, sokszor bizalmas információkat tartalmaz. A sikeres használat kulcsa a napló rendszeres, folyamatos vezetése.

A Személyes napló tartalmazhatja

- az aznapi dátumot
- a nap lényeges eseményeit
- információt az elmúlt napokról
- várt, vagy nem várt eseményeket
- kellemes, vagy kellemetlen dolgokat (Ecser és Nagy, 2009).

SAJÁTOSSÁGOK

Gyermekek felmérése, fejlesztése, értékelése

A tanulók felmérése a Nottingham Southerland House School munkatársai által kidolgozott, az Autizmus Kutatócsoport átdolgozásában és fordításában magyarul is olvasható Fejlődési kérdőív segítségével, valamint az egyéni haladási ütem figyelembevételével, gyógypedagógiai megfigyeléssel történik. A szülőkkel való konzultációt intézményünkben ebben az esetben is rendkívül fontosnak tartjuk. A fejlesztési célok meghatározásánál a TEACCH program által javasolt hierarchiát vesszük figyelembe. Elsődlegesen az autizmussal élő személy biztonságát közvetlenül veszélyeztető viselkedéseket, valamint a családdal való együttélést lehetetlenné tévő viselkedéseket kezeljük. Olyan viselkedéseket, készségeket, ismereteket kell megtanítanunk, melyek elősegítik a beilleszkedést a szűkebb-tágabb környezetbe, valamint javítják az életminőséget.

A tanulók teljesítményét a gyógypedagógusok a csoport többi tanárával egyeztetve, munkaközösségi-értekezlet, nevelési értekezlet keretében értékelik. Amennyiben a tanuló

teljesítménye, fejlődése nem megfelelő ütemben zajlik, a csoport vezetője megvizsgálja a fejlesztési célokat, az alkalmazott módszereket, eljárásokat, technikákat, majd munkaközösségi és nevelési értekezlet—keretében javaslatot tesz a további teendőkkel, változtatásokkal kapcsolatban.

A tanulási eredmény értékelésénél elsősorban a tanuló önmagához mért fejlődését kell figyelembe venni, valamint azt, hogy a megszerzett tudást képes-e önállóan, rugalmasan, élethelyzetekben alkalmazni.

A mérés, értékelés és minősítés alapfunkciója az autizmussal élő tanulóknál alapvetően módosul. A mérések elsősorban diagnosztikus jellegűek. Tájékoztatnak a gyermek állapotáról, mérik a fejlesztés, nevelés-oktatás eredményességét, meghatározzák annak további irányát. *(Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020)*

Személyi feltételek

Csoportonként a törvényi előírásoknak megfelelő a gyermeklétszám. A gyermekek képességeitől, viselkedésproblémáiktól, önállóságuk mértékétől függően 6-8 tanuló van egy-egy csoportban. Egy időben a gyermekek állapotától és létszámától függően legalább 2 speciálisan képzett szakember/segítő (1 fő gyógypedagógiai tanár autizmus specifikus végzettséggel, 1 fő gyógypedagógiai asszisztens több éves gyakorlattal) tartózkodik a csoportokban, team munkában, mindenben egyeztetve végzik tevékenységüket.

Tárgyi feltételek

Autizmussal élők személyek számára a környezetet térben és időben strukturálni kell, a tanulók így információt kapnak arról, hogy mit, hol, mikor, milyen sorrendben tegyenek. A tevékenységek szimbolizálására a gyermekek szimbólumszintjének megfelelő vizuális eszközöket, különféle információhordozókat használunk (valódi tárgyat, kicsinyített tárgyat, fotót, képet, piktogramot). A szimbólumpár egyikét az adott tevékenység helyszínén helyezzük el, megmutatva annak helyszínét, a másikat a tanulók napirendjén. A munkarend és a munkaszervezés megmutatja, hogy mennyi ideig tart a tevékenység és hogyan, milyen sorrendben kell elvégezni a feladatokat. A struktúra a gyermekek számára is átláthatóbb, nyugodt, kiegyensúlyozott háttérrel biztosít.

Tér strukturálása

Az autizmus sajátosságaiból adódik, hogy nagy jelentőséggel bír a speciális térszervezés, melynek első lépése a terem elrendezése, mivel mindennek meghatározott helyen kell lennie. A tanulók biztonságérzetét a számukra fontos tájékozási pontok kialakításával lehet elérni.

Intézményünkben az autizmussal élő tanulók nevelése-oktatása az alábbi szintereken valósul meg:

• csoportszoba	• wc-mosdó
• egyéni foglalkoztatók	• tornaszoba, tornaterem
• játék-szabadidő terület	• zárt udvar, játszótér.
• ebédlő	

Autizmus spektrum zavarral élő tanulóink néhány rendezvényen, ünnepségen, kiránduláson más sajátos nevelési igényű gyermekekkel közösen vesznek részt, itt fontos szempont a fokozatos hozzászoktatás. Intézményünkhöz zárt udvar, játszótér tartozik, ahol gyermekeink szabadon mozoghatnak, irányítással tevékenykedhetnek, ismerkedhetnek a természeti környezettel. A terek kialakításánál fontos szempont volt a biztonság, a szenzoros védelem. A szekrényeket, polcokat, asztalokat, székeket úgy vásároltuk, hogy a felületek jól kezelhetők, tisztán tarthatóak legyenek. Nélkülözhetetlen az is, hogy elegendő tér legyen a mozgáshoz és a nyugodt relaxációhoz.

Tér-időstruktúra (napirend)

A napirend az események előreláthatóságának, a dolgok időben egymás után következtetésének olyan kódrendszere, amelynek követnie kell az autizmus spektrum zavarral élő tanuló képességszintjét. Segíti az információközlést, a tájékozódást.

Főbb jellegzetességek:

- alkalmazhatóság
- életszerűség
- maximális információtartalom, kevés zavaró jelzés
- következetességet igényel
- a folyamat a tanítási szakasztól az önálló használaton át az önálló tevékenységtervezésig, időbeosztásig tart
- alapvető rugalmasságra, változások elfogadására irányuló tanításnak is teret ad.

Alapelvek:

1. Tárgyi szint

Amennyiben az autizmussal élő gyermek számára érthető, hogy bizonyos tárgyak (pl. pohár) egyes tevékenységekhez kapcsolhatóak, ajánlott ezen tárgyak tudatos használata a tevékenységek előrejelzésére. Eleinte a gyermek a napirendjén elhelyezett tárgyat a jelzett cselekvés, tevékenység folyamán használja is (pl. iszik a pohárból).

A tárgyas napirend bevezetésének fázisai:

- főbb pontok (étkezések)
- bővítés (étkezés előtt kézmosás, játék, séta)
- délelőtti részletes program
- egész napos program
- otthoni napirend.

Elhelyezés iránya: horizontális, vertikális.

2. Képek szintje

Amennyiben a gyermek a képeket felismeri, napirendje lehet tárgyképes, cselekvésképes, melyen az adott tevékenység szóképe is szerepel. Fontos, hogy a képek valóban információkat hordozzanak, s ne „kondicionálásos” tanulásról legyen szó.

A képes napirend bevezetésének fázisai:

- főbb pontok (étkezések)
- bővítés (étkezés előtt kézmosás, játék, séta)
- délelőtti részletes program
- egész napos program
- otthoni napirend.

Elhelyezés iránya: vertikális.

3. Szóképek szintje

A használat lehetséges módjai:

- képes napirendről a kép leválasztása
- önálló szókép a napirendi táblán
- névjegykártyatartós hordozható napirend.

Elhelyezés: tevékenységek iránya minden esetben vertikális.

Taneszközök, fejlesztő eszközök

A hatékony, eredményes fejlesztéshez nélkülözhetetlen eszközök: fényképezőgép, számítógép, nyomtató, lamináló gép, lamináló fólia, fénymásoló, saját készítésű egyedi taneszközök (napirendek, Én-könyv, napló, folyamatábrák, kommunikációs eszközök, strukturált feladatok, adaptált tanulási feladatok, zsetongyűjtők), megvásárolható taneszközök, megvásárolható tankönyvek, különféle jutalmak. A taneszközök esetében nagyon fontos szempont a biztonság és a tartósság. Lényeges, hogy ne tartalmazzanak felesleges díszítéseket, ábrákat, egyértelmű vizuális támpontokat. A tanulók nagy része öltözködésnél, kézmosásnál, terítésnél, valamint egyéb feladataikban folyamatábrákat használnak, melyek ugyancsak megkönnyítik mindennapjaikat.

Lista olyan játékokról, eszközökről, melyek nagyon népszerűek az autizmus spektrum zavarral élő tanulók körében (fejlesztési területenként).

a.) Nagymozgásos játékok:

mérleghinta, mászóka, labda, homokozó, ugráló labda

b.) Látványukban érdekes játékok:

buborékfújó, Montessori játékok, formaegyeztető, puzzle, DUPLO, LEGO, apró játékok (pl. állatok), képes lottó, színes könyvek

c.) Szabadidős tevékenységek:

sétálás, rollerezés, labdázás, tollaslabdázás, homokozás, fogócskázás, zenélés, zenehallgatás, éneklés, számítógépezés, olvasás, képnézegetés, rajzolás, színezés, festés, építés LEGO-ból, buszozás

d.) Számítógépes programok:

- Okosdoboz: www.okosdoboz.hu
- Videotanár: <https://videotantar.hu/>
- Junior Sulinet: <https://junior.sulinet.hu/hu>
- LearningApps: <https://learningapps.org/>
- Betű puzzle: Tanulj olvasni; <https://apkgk.com/hu/org.regentropfen.wpwordpuzzlepro>
- ABC Tanulás
<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.rmsgamesforkids.abclearning&hl=hu>
- Játékosan Magyarul - oktató játék gyerekeknek; <https://www.jatekosanmagyarul.hu/>
- Hipokampusz Kapitány olvas
https://play.google.com/store/apps/details?id=com.regentropfen.ch_wordpuzzle&hl=hu
- Magyar ABC <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.properitconsulting.abc>
- Kiszámoló – játékok gyerekeknek
<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.bimiboo.numbers&hl=hu>
- Puzzles for Preschool Kids
https://play.google.com/store/apps/details?id=air.com.forqan.tech.puzzles.free&hl=en_US
- MeseKuckó <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.AngryCatKft.AnyaMeselj>
- Esti Mesék <https://play.google.com/store/apps/details?id=ciripp.cordova.estimesek>

e.) Társasjátékok:

Képes lottó játékok, Ki nevet a végén, Figurix, Colorama, Színvilág, Első állatok, Első számok, ABC betűi és Első szavaim, Gazdálkodj okosan, Ország-város elektronikus társasjáték, Scrable, Bogyó és Babóca – évszakok, Bogyó és Babóca – memórieforgó, Betűtorpedó, Találd ki, Játszva megismerjük a betűket, Játszva megismerjük a színeket, Activity junior, Activity original, Balance ügyességi társasjáték, Brainbox: Első képeim, Brainbox: Ellentétek, Brainbox: Magyarország, Brainbox: A világ országai, Brainbox: Tudományos ismeretek, Színek és formák készségfejlesztő, Játszva ismerjük meg a bevásárlást, Brúnó Budapesten

IRODALOM

- Ecser Mónika és Nagy Emma (2009): Én-könyv, Napló. In: *Szociális készségek tanítása, fejlesztése. Oktatási segédanyag*. Kapocs Könyvkiadó, Budapest. 26–38.
- Gosztonyi Nóra és Vígh Katalin (2009): Ismertető a Mindennapi tevékenységek fényképsorozatról és annak alkalmazásáról. In: *Szociális készségek tanítása, fejlesztése. Oktatási segédanyag*. Kapocs Könyvkiadó, Budapest. 17-25.
- Gy. Stefanik Krisztina (2004): *Terápiás lehetőségek az autizmussal élő gyermekek ellátásában*. In: *Fejlesztő Pedagógia*. **15.** 2. sz., 12–15.
- Szaffner Éva (2009): „Babzsák” – szociális-kommunikációs fejlesztő foglalkozás. In: *Szociális készségek tanítása, fejlesztése. Oktatási segédanyag*. Kapocs Könyvkiadó, Budapest. 2–15.
- Sajátos nevelési igényű tanulók iskolai oktatásának irányelve, 2020.